

Eräitä huomioita kevään 1945 ylioppilasaineista.

Useilta tahoilta on lausuttu toivomus, että ylioppilasaineiden korjausta silloin tällöin käsiteltäisiin jonkin aikakauskirjan palstoilla. Kun on vierähtänyt jo runsaasti kaksi vuosikymmentä siitä, jolloin prof. A. Kannisto julkaisi »Havaintoja ylioppilaskirjoitusten ainekokeista» (Valvoja-Aika 1923, ss. 148—164), niin asiaan puuttuminen ei liene liian varhaista. Tilaisuus on siltäkin kannalta sopiva, että allekirjoittanut on nyt ollut esteellinen millään tavoin vaikuttamaan tehtävien laadintaan ja voi arvostella niitä »puolueettomana» tai »harmistuneena isänä». Lisäksi olen joutunut korjaamaan aineita Itä- ja Pohjois-Suomen kouluista, joiden opettajat harvemmin saattavat neuvotella ammattitovereiden kanssa ja siksi ehkä enemmän odottavat pääkaupungin »terveisinä».

Ensi lukemalta tehtävät tuntuvat vaikeanlaisilta, mutta perehdyttyään niihin ja luettuaan n. 850 suoritusta, toisen tarkastajan alistamat »rajatapaukset» mukaan otettuina, on valmis myöntämään, että ne olivat erittäin sopivia. On väitetty, että eräät tehtävistä menivät kokelaiden tietojen ja harrastuspiirin ulkopuolelle, varsinkin »Huomattavia lääketieteen saavutuksia». Tämä ei pidä paikkaansa. Se olisi kyllä kokelaiden enemmistölle ylivoimainen, mutta eräille lahjakkaimmille erinomaisen sopiva ja tervetullut, kuten selvästi todistavat siitä saavutetut monet laudaturit. Ei ole mahdollista eikä edes toivottavaa laatia ylioppilaskirjoituksissa tehtäviä siten, että ne ovat keskenään tasavaikeita. Päinvastoin olisi mielestäni ihanteellista, että aineen ja matematiikan tehtävistä on 4—5 helponlaista, 3—4 vaikeahkoa ja 2 vaikeata. Samoin pitäisi käännöstehtäviin aina sisältyä jokin kieliopillisesti vaikeahko kohta ja pari harvinaisempaa sanaa. Täytyy nim. varata eteville oppilaille tilaisuus kunnostautua. Viime vuosina on sattunut pari kertaa niin mutkaton toisen kotimaisen kielen tehtävä, että tarkastaja on saatettu »hämärään, jolloin kaikki kissat näyttäivät harmailta».

Viimekeväiset aineetehtävät, niiden herättämä mielenkiinto ja yleinen reputusprosentti näkyvät seuraavasta taulukosta. Raja on vedetty Kotkasta Vaasaan, nämä paikat mukaan ottaen. Viivan koillispuolelle jää kolmannes, sen lounaispuolelle kaksi kolmannesta suomalaisista ylioppilaskokelaista. Tohtori G. Sarvan laatiman tilaston prosenttimäärät Lounais-Suomen kokelaista samoin kuin tohtori O. Paneliuksen numerot ruotsalaisista kokelaista eroavat omistani hyvin vähän.

	Suom. koulut		Ruots. koulut
	Koillis-S.	Lounais-S.	
1) Kirkon pyhät toimitukset	4,1	5,2	2
2) Syyt vv:n 1914—1918 maailmansotaan	5,3	9,4	15
3) Hatut ja myssyt.....	9,6	8,1	4
4) Mielirunoni	14,5	12,8	12
5) Mitä vaadin hyvältä puhujalta	23,5	19,6	21
6) Palamisilmiö	2,6	2,5	3
7) Huomattavia lääketieteen saavutuk- sia	3,0	2,7	5
8) Suomen markan arvo	2,8	4,2	2
9) Suomen säveltaide	3,3	3,5	1
10) Miten haluaisin uudistaa koulun	31,2	32,0	35
Reppuja kaikkiaan	4,4 ¹	4,0	3,6

Minulla ei ole numeroita esitettävänä siitä, kuinka monet kokelaat ovat viime vuosina valinneet ensimmäisen, nim. uskonnollisen tehtävän. Yleisvaikutelmani on kuitenkin se, että tällä kerralla ovat suhteellisen harvat siihen tarttuneet. Tämä johtuu ilmeisesti epätietoisuudesta, mitä otsikon alaan kuuluu: ainoastaan sakramentitko, nim. luterilaisen kirkon kaksi vai roomalaiskatolisen seitsemän vaiko yleensä kirkon tärkeimmät toimitukset, sillä tavallaan kaikki kirkon toimitukset ovat pyhiä. Kutakin edellä mainittua ratkaisua on sovellettu hyväksyttävästi. Kiintein ja yksinkertaisin tulos on niillä, jotka ovat rajoittuneet oman kirkkomme kasteeseen, konfirmaatioon, avioliittoon vihkimiseen ja hautajaisiin.

Toinen aine vaatii jommoistakin kypsyneisyyttä ja ennen kaikkea rajoittamisen kykyä. Sekä oppikirjat että ylen runsas sanomalehtikirjoittelu ja erinäiset propagandajulkaisut ovat koululaistenkin harkittaviksi saattaneet runsaasti edellisen maailmansodan syitä. Taitonsa voi osoittaa olennaisten erottamisessa toisarvoisista, välillisten välittömistä. Maailmansodan lopullisena syynä ovat tietysti ihmisten ja kansakuntien pahuus ja keskinäinen kademieli, mutta hataruus ja pitkäpiimäisyys on esitystä uhkaamassa, jos vauhtia otetaan kovin kaukaa. Sopiva ja riittävän etäinen lähtökohta on mielestäni Saksan—Ranskan sodan 1870—71 aiheuttama Saksan nousu ja Ranskassa herännyt kostoajatus.

Kolmannen aineen käsittelyjä painaa miltei kauttaaltaan perusvirhe, josta opettajien olisi syytä erikoisesti varottaa historiallisten aineiden kirjoittajia. Sama otsikko voi hyvin esiintyä sekä aineen että reaalikokeen

¹ Että reppuja Itä- ja Pohjois-Suomen kouluihin on tullut jonkin verran runsaammin, johtunee evakuoitien ja sotatoimien aiheuttamista häiriöistä.

tehtävänä, mutta niiden käsittelyllä on huomattava, olennainen perusero. Ken reaalikokeessa saa »Hatuista ja myssyistä» l:n, voi aineessa hyvin jäädä a:han ja päinvastoin. Reaalikokeen kirjoittajan tulee olla mahdollisimman asiallinen, luettelomainen ja varottava sekoittamasta omia mietteitään joukkoon. Aineen kirjoittajan taas on rajoituttava vain tärkeimpiin pääasioihin, mutta hän voi liittää niihin omia mietteitensä, esim. hatuista ja myssyistä puheenollen sotaintoilijoiden ja rauhanmiesten ikuisesta vastakohtaisuudesta, billittömän puoluemielen tuhoista, ulkomaisten orjailusta omaksi tai puolueen eduksi sekä isänmaan tappioksi jne. Tämäntapaisten yleisluonteisten seikkojen käsittelystä voi päätellä hänen kypsyneisyyttään, kun muistitietojen lateleminen osoittaa vain muistia. Kun on niin monia kiinnostavia tehtäviä valittavana, todistaa jonkinlaista henkistä köyhyyttä puuttuminen hattuihin ja myssyihin. Tuloksena olikin runsaasti a:ta, vähänlaisesti c:tä ja i:tä, l:ää vain poikkeustapauksessa. Tarkastajalle on tällaisen vedellä laimennetun historian nautitseminen tuottanut yhtä vähän iloa kuin ilmeisesti kirjoittajillekin. Jonkinlaisessa odotuksen jännityksessä piti mieltä ennakkotieto, että joku kokeilasta oli käsitellyt aiheetta »hatut ja myssyt» modernina muotipakinana. Tätä iloa ei sattunut ainakaan allekirjoittaneen kohdalle. Se olisi tietysti ollut uhkayritys, mutta joku lahjakas ja huumorintajuinen kynänkäyttäjä olisi siten voinut valloittaa loistavan l:n.

Neljäs aine »Mielirunoni» oli oivallinen tehtävä: ilmeisesti hauska kirjoittaa, hauska korjata ja satona runsaasti liä. Hyvä tulos ei suinkaan johtunut siitä, että tehtävä olisi ollut erikoisen helppo, pikemminkin päinvastoin: sen edessä olisi kokelaiden enemmistö tuskailnut varsin avuttomana. Mutta tämä aine on käsittelijöikseen houkutelut kokelaiden humanistisesti lahjakkainta, valiokirjallisuutta harrastanutta ja varmakynäisintä ainesta — ja muutaman totisen torvensoittajan, joka on puhaltanut pämpästään voima-adjektiiveja ja superlatiiveja aavistamatta oikeastaan, mistä on kysymys. Tulos on sen mukainen. Otsikon »Mielirunoni» käsittää lähinnä yksiköksi ja sen mukaisesti ovat useimmat kirjoittajat toimineet. Muodollisesti se voi olla yhtä hyvin monikko, ja täysin hyväksyttävää on, joskin tulos on vähemmän kiinteä, jos esitellään useita mielirunoja. Erikoisen ansiokas on esim. ratkaisu, jossa ihailun kohteen vaihtuminen samalla kuvastaa kirjoittajan maun kehittymistä ja varmentumista. Runsas siteeraus vaikuttaa monissa aiheissa siltä, kuin kirjoittajalla ei riittäisi omaa sanottavaa. Tässä aineessa se on täysin paikallaan ja vakuuttavana lisätodistuksena, että kysymyksessä todella on m i e l i runo, kun taas virheellinen lainaaminen näyttää perin epäilyttävältä. Voi tuntua vähän oudolta, että kahtena peräkkäisenä keväänä on niin samantapainen kirjallisuustehtävä

kuin »Mielirunoilijani» ja »Mielirunoni», mutta ehkä se juuri olikin sopiva yllätysmomentti. »Mielirunoa» ei tiedetty nyt odottaa. Varsin ikävä päinvastoin oli tulos, kun keväällä 1944 muutamat kokelaat laskelmoiden olivat ennakolta ilmeisesti valmistuneet kirjoittamaan P. E. Svinhufvudista, ja vielä hullumpaa oli, kun eräät Minna Canthin syntymän satavuotispäivän vuoksi olivat ladanneet itsensä häntä koskevilla tiedoilla ja tyhjensivät panoksensa »Historian suurimpaan naiseen» arvelleen, että ylioppilastutkintolautakunta oli antanut jonkin verran kätketyn, mutta kuitenkin selvän viittauksen siitä, kuka nainen oli valittava uhriksi.

Kysyin viime keväänä useilta asian ymmärtäjiltä, itseni tietysti mukaan lukien, kuka on kevään 1944 ylioppilaskokelaiden mielirunoilija, s a a m a t t a k e n e l t ä k ä ä n e n s i m m ä i s e k s i o i k e a t a v a s t a u s t a. Useimmat mainitsivat Koskenniemen. Ehdoton ykkönen oli Saima Harmaja. Tämä kannanotto todistaa hyvää runoutta harrastavien lukiolaisten mausta, vaikka täytyneekin myöntää myös sivuvaikutteita liittyneen valintaan. Kun suurin osa mieskokelaita oli sotapalveluksessa, oli kirjoittajien valtava enemmistö tyttöjä. He tunsivat nuorena kuolleen naislyyyrikon heimolaisekseen, ja vähän varhemmin ilmestynyt runoilijan päiväkirja oli tehnyt hänet useimmille suorastaan sydämen ystäväksi. Myös kevään 1945 kokeissa Saima Harmajan nimi toistuu useasti, varsinkin hänen runonsa »Rakas kuolema», »On maa» ja »Keijukaissatu» ovat saaneet osakseen kauniin tunnustuksen. Sivumennen mainittakoon, että runoilija Lauri Pohjanpäällä on huomattavasti vankempi asema ylioppilaskokelaiden keskuudessa kuin yleisessä tietoisuudessa. Useimmat äänet kaikista runoista on kerännyt Aleksis Kiven »Sydämeni laulu», ei vain kuihtumattomien runollisten ansioidensa vuoksi, vaan myös siksi, että se on ollut niin monille perin tuttu ja että siihen on opetuksessa kiinnitetty erikoista huomiota. Viimeksi mainituista syistä on myös Runebergin »Sven Dufva» päässyt useita kertoja esille — huonosti menestyen tällöin kuten runoilijan kuvaamassa todellisuudessakin. Tyydyttävänä ratkaisuna voi tuskin pitää sitä, että Sven Dufvan elämän ulkonaiset tapahtumat luetaan perä perää ja päätetään sillä, että »tästä runosta minä pidän eniten». Yleensäkin rakkaudentunnustus jollekin kertovaiselle runolle on luonnistunut huomattavasti enemmän kuin jollekin keskuslyyyrilliselle. Mielihyvin toteaa käsiteltyjen joukossa esim. Edit Södergrania, Uuno Kailasta, Yrjö Jylhää, Kaarlo Sarkiaa, vieläpä Olavi Siippaisen »Naurun». Jos parikymmentä heikointa kirjoittajaa 105:stä olisi valinnut »Hatut ja myssyt», joka paremmin soveltui kronikan aiheeksi, olisi tarkastajan nautinto tämän aineen tulosten kohdalla ollut jakamattoman myönteinen.

Hyvin sopiva heikkojen selviytyä ja etevimpien kokelaiden loistaa oli

viides aine. Kaikillahan on kokemuksia sekä hyvistä että huonoista puhujista, ja hyvin erilaiset käsittelytavat olivat tässä mahdollisia. Asiaa voi katsella puhujan tai kuulijan kannalta, lähteä teoreettisista mietteistä, hyvästä tai huonosta yksityistapauksesta. Kun aineen otsikkona ei ole »Hyvä puhuja», vaan »Mitä v a a d i n hyvältä puhujalta», on epäasianmukaista laverrella pitkälti sitä, mitä yhdet ja toiset toivovat hyvältä puhujalta taikka tarjoilla yksityiskohtaisesti ja ikäänkuin uutena asiana lopen kulunutta Demostheneen tarinaa. Tyypillisen suomalainen piirre on, että useimmat varottavat puhujaa liiallisesta elehtimisestä. Mitä he sanoisivatkaan Keski- ja Etelä-Euroopan sananjulistajien vilkkaasta huiptomisesta, kun jäykän suomalaisen jokunen kädenliike näyttää olevan pahasta! Useat kirjoittajat vaativat puhujalta selkeyttä, iskevyyttä ja huumoria ja moittivat asioiden ja sanojen toistelemista ja pitkävetisyyttä unohtaen, että samat lait pätevät myös kirjallisesta ja heidän omasta esityksestään.

Kuudes ja seitsemäs aine ovat vedonneet lahjakkaimpiin luonnontieteistä kiinnostuneihin kokelaisiin. Niitä ovat varsin harvat käsitelleet, mutta yleensä hyvin, vieläpä aivan erinomaisesti. Kun tarkastajina on aina humanistisen koulutuksen saanut eikä fyysismatti, niin hänelle hyvä luonnontieteellinen aine tarjoaa paljon enemmän uutuuden viehätystä kuin hyvä historiallinen aine.

Kahdeksas aine oli hyvin ajankohtainen, ei tosin kouluopetuksessa käsitelty, mutta kaikille sanomalehden lukijoille ylen tuttu. Tulevat sanomalehti- ja finanssimiehemme ovat siinä saaneet esiintyä kysymyksessä, jonka perustotuudet näyttävät paperilla ja teoriassa lapsellisen yksinkertaisilta, mutta jonka käytännölliseen hallitsemiseen eivät hiotuimmankaan ja kokeneimman valtiomiehen äly ja mahdollisuudet näytä riittävän. Varsin yleisenä virheenä on lähtö liian kaukaa. Esim. alkulauseesta »Jo ammoisina aikoina on rahan arvo suuresti vaihdellut» tulee ajallisesti ja paikallisesti kuolettavan pitkä hyppy 1860-luvun Suomeen, jolloin markkamme syntyi. Aivan tarpeetonta on käsitellä edes Ruotsin vallan aikaista markkaa, koska se ei ollut erikoisesti S u o m e n markka. Sen sijaan olisi puolustettavissa niinkin myöhäinen lähtökohta kuin 1914, jolloin markkamme oli vielä kulta-arvossa, mutta kuilun partaalla.

Yhdeksäs aihe on monelle ollut lähes tuntematon maa ja toisaalta saatanut alan harrastajan runsauden pulaan: kaari Väinämöisestä Uuno Klamiin, Heimo Haittoon ja Helinä Sirkiään, jos ottaa huomioon sekä luovat että esittävät taiteilijat, on vaarallisen pitkä, ja luettelomaisuus on uhkaamassa. Kun on kysymys Suomen sävel t a i t e e s t a lienee sittenkin paras tyytyä lähtemään ukko Paciuksesta, vaikka hänen puhtaasti säveltaiteel-

liset ansionsa jäävät uranuurtajan kunnian varjoon ja vaikkei hänen suonissaan virrannut pisaraakaan suomalaista verta. Tämän aiheen käsitelijöiden tuloksena on yleisimmin hyvä c.

Viimeinen aine on ollut, kuten useasti, jokamiehen ruokaa. Tulos on miltei sama kuin alaluokkalaisille olisi antanut aineen »Mitä tekisin, jos saisin miljoonan?» Oman köyhyyden ja kurjuuden tunto on ruokkinut lennokkaita haaveita, joita käytännölliset toteuttamismahdollisuudet eivät ole kammitsoineet. Kun esimerkiksi pojat yleensä puolustavat ja vaativat poikakouluja, tytöt yhteiskouluja ja kun taas tyttökouluja puolustaa tuskin kukaan, niin muistuu mieleen ruotsalaisen ikäneidon valitus, että Ruotsissa kaikki neidot jäävät naimatta, koska kaikki nuoret miehet ovat jo naimisissa. Uudistusehdotuksia on mitä erilaisimpia ja toisilleen vastakkaisia. Olen nähtävästi liiaksi luutunut, koska miltei kaikki ehdotukset uusista tai poistettavista opetusaineista samoin kuin parin viikkotunnin siirtämisestä aineelta toiselle ovat jättäneet minut kylmäksi. Olen sillä vanhoillisella kannalla, että kouluopetuksen tehtävä on harrastuksen ja omatoimisuuden herättäminen, niiden rinnalla on tarjottava tietoaaines lopultakin toisarvoista ja helposti myöhemmin hankittavaa — jos on tarpeen. Paraskin koulunuudistus kaatuu huonon opettajan mukana, ja vajavainen vanha seisoo ja toimii kiitettävästi hyvän opettajan ansiosta. Siitä ovat näiden aineiden yleistason erilaisuus eri kouluissa samoin kuin niiden korjaus antaneet uuden vakuuttavan todistuksen.

Kaksi tärkeätä uudistustoivomusta, jotka tosin eivät ole uusia, mutta joita ei paljosta puheesta ole saatu toteutetuiksi, toistuu useimmissa aineissa: jyrkempi linjajako matematiikkaa ja kieliä harrastavien välille ja runsaampi vieraan kielen käyttö sen opetuksessa. Edellisen suhteen ei vedota vain siihen, että heikot pääsisivät vähemmällä, vaan syystä kyllä siihen, että lahjakkaammat voisivat edistyä nopeammin ja ettei heidän tarvitsisi kyllästyä jo ennestään selvien asioiden uudelleen jankkaukseen. Kunpa oppilaille jäisi pakollisilta koulutunneilta aikaa vapaisiin harrastuksiin kerhoissa, joihin he voivat liittyä oman valintansa mukaan ja kehittää edelleen matemaattisia, luonnontieteellisiä ja käytännöllisiä kieliharrastuksiaan! Vapaa työ tuottaa aina monin kerroin runsaamman hedelmän kuin pakonalainen. Jyrkennetty linjajako vaatisi kuitenkin korkeiden viranomaisten ratkaisua ja toimenpiteitä. Sen sijaan vieraan kielen käytön lisäämisen opettajat voisivat ja se heidän tulisi ehdottomasti toteuttaa ilman muuta. On tosiaan sääliä, jos pitää paikkansa erään kokelaan väite, että ainoa ruotsi, mitä hän on kuullut sen kielen opettajan suusta, on tunnin alussa toistuva: »Lägg bort böckerna» ja tunnin lopulla uudistuva: »Ta fram böckerna». Tunnusomaista on, että erikoisesti toisen koti-

maisien kielen edes alkeellista käytännöllistä taitamista nyt innokkaasti vaaditaan, kun ennen sotiamme eivät eri yhteyksissä olleet harvinaisia vihjaukset, että ruotsin kielen taito on hyvin vähän, jos ollenkaan, tarpeen. Varteenotettava, sivistyksemme nuoruutta kuvaava ja monesti toistuva toivomus on, että koulussa olisi opetettava ulkonaista käyttäytymistä ja seuratapoja. Se etumatka, minkä vanhojen sivistyskotien lapset saavat ilmaisena lahjana, olisi ponnistettava nopeasti umpeen. Tämän aineen tulossato on lähes kolmannes kaikista, joukossa erinomaista ja kehnoa sekä kaikkia väliasteita.

Tämän yleiskatsauksen jälkeen muutamia havaintoja tavallisimmista virheistä, varsinkin niistä, jotka ovat jääneet korjaamatta. Pahin ja yleisin on ehdottomasti tautologia, saman asian toistelu eri sanoin, ja tautofonia, samojen tai samantapaisten sanojen keräytyminen lähekkäin, vieläpä useasti molemmat viat yhtyneinä. Ne antavat esitystavalle avuttomuuden ja kehittymättömyyden leiman ja niiden korjaamiseen ei ole varmaankaan kiinnitetty riittävää huomiota. Tämä ilmenee virheen yleisyydestä ja siitä, että näissäkin kokeissa kymmenet räikeät tapaukset ovat jääneet opettajilta merkittämättä. Muutamia esimerkkejä:

»Kuluneen kouluajan aikana» jne.

»Suurin osa koululaisia kävi koulunsa samassa koulussa.»

»Vähentäisin yhtälö- ja teoreemajoukkoa, mitä keskiluo killa opetetaan. Näitä voisi opettaa enemmän yläluokilla, joiden oppilaat ovat päässeet selvyyteen opintojensa jatkamisesta.»

»Lääketieteessä on tehty paljon ihmisiä tekeviä keksintöjä. Kuitenkaan ei niitä ole vielä tehty tarpeeksi.»

»Luonnossa vallitsevasta kiertokulusta on huomattavimpia aineiden kiertokulkuja hapen kiertäminen.»

»Puhujan on vältettävä liian liioittelua, sillä silloin hän pääsee helposti liioittelijan maineeseen, eikä hänen uskota, vaikka hän puhuisi totta, sillä sitä pidetään liioittelemisena.»

»Puhujan täytyy täydellisesti hallita puhumansa aihe. Jos puhuja tahtoo puhua kemiasta» jne.

»Puhuja ottaa huomioon kuulijain sivistystason ja laatii puheensa yleisön sivistystasoa vastaavalle tasolle.»

Katsottakoon myös tuonnempana näytteeksi otettua ainetta, josta opettajan arvosana 8 1/2 on täytynyt alentaa i:ksi.

Oikein ilahtuu kun poikkeukseksi tapaa sanantoiston, joka sattuu kohdalleen eikä ole avuttomuuden aiheuttama:

»Pienet sanaleikit piristävät puhetta, mutta niitä on juteltava oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa.»

Tautologia ja -fonia ovat todella niin yleisiä virheitä, että opettajien kannattaisi kiinnittää aivan erikoista huomiota niiden oikaisuun. Eivät ylioppilaskokelaat ja opettajat ole tosin yksin syyllisiä. Kun elävä sana sallii toistelua paljon enemmän kuin kirjoitettu, voi hyvin nimekkäidenkin krysostomusten käydä nolosti, kun vaihtavat kielen kynään tarkistamatta tyyliään. Meilläkään eivät ole tuntemattomia synnynnäiset puhujat, joiden kirjoitelmat ovat sietämättömän tautologisia. Olisikohan hyötyä sellaisesta radikaalisesta »tempauksesta», että antaisi kaikille oppilaille monisteena joskus tällaisen aineen tehtävänä poistaa siitä kaikki tautologia ja -fonia — ja supistaa aine puoleen tai kolmannekseen alkuperäisestään vähentämättä sen asiasisällystä?

Toinen hyvin yleinen virhe on lähtö liian kaukaa. Vaikka useiden ilmiöiden alkuaiheet voivat johtaa hämääseen muinaisuuteen, ei koululaisen pidä pyrkiä aina lähtemään vedenpaisumuksesta. Kun on puhe kirjoittajan mielirunosta, niin sellainen ensimmäinen lause kuin »Jo muinaissuomalaisilla oli omat kansanrunonsa, joita he suurella harrastuksella ja innolla lukivat» vaikuttaa kovin sovinnaiselta ja lamauttavalta: kirjoittajalla ei näytä olevan kiirettä eikä intoa oman mielirunonsa esittelyyn. Kun kokelaan on kuvattava omaa puhujanihannettaan, ovat Demosthenes ja Cicero perin onnettomia lähtökohtia. Pitäisin miltei ansiona jo sitä, ettei heitä myöhemmin edes ohimennen mainita. Ei tapahtuisi luullakseni mitään vahinkoa, mutta monen liiaksi pöhistyneen saippuakuplan raukeaminen vältettäisiin, jos noudatetaan kategorista ohjetta, että tyydyttävä aine ei k o s k a a n ala sanoilla: Jo ammoisista ajoista lähtien jne. yms.

Mikäli kirjoituksissa ilmenee omaperäisyyden ituja, iskevää sanontaa ja huumorin kultaista lahjaa, tulisi näille avuille antaa tunnustusta eikä päästää niitä surkastumaan, ja toisaalta ahdistaa kuluneita, mahtipontisia lauseparsia, muotisanoja, epämääräistä vuolautta ja paperikieltä. Nämä ovat, totta kyllä, synnynnäisiä ansioita ja virheitä, mutta eivät vakiosuureita, joiden edessä opettaja seisoo voimattomana. Tällä kerralla sattuu esim. siten, että eräessä koulussa on aivan silmäänpistävästi havaittavissa juuri mainittuja avuja ja sen naapurissa, vain kahden peninkulman päässä edellä lueteltuja puutteita. Jos näin olisi laita esim. Itä- ja Pohjois-Suomen koulujen välillä, voisi viitata heimoeroavuuksiin. Nyt on vaikea uskoa, että tuolla pikku taipaleella olisi henkinen vedenjakaja. Kysymys on ilmeisesti toisaalta innostuttavasta ja kehittyneestä, toisaalta ehkäisevästä ja kaavamaisesta ohjauksesta. Menisin niin pitkälle, että aine, jossa ilmenee omaperäisyyttä, reippautta ja huumoria, ansaitsee paremmin I:n, vaikka siinä olisi myös epätasaisuutta ja pieniä virheitä, kuin selvä, asiallinen ja kielellisesti aivan virheetön aine, josta mainitut avut puuttuvat.

Muotisanoista, joita tungetaan sopiviin ja sopimattomiin paikkoihin, mainittakoon tässä vain kolme: *piste*, *huomioida* ja *omata*. Esimm.:

»Palkkojen korotus johti markkamme laskun siihen pisteeseen, missä nyt olemme.» (Olemme liian suuria mahtuaksemme pisteeseen, ja »piste» vie ajatukset kiinteään ja täsmälliseen, kun pikemmin voisi luonnehtia tilaamme jyrkästi luisuvalla pinnalla.)

»Rahanarvon kulku kohti inflaatiopistettä.» (Kirjoittaja ei nähtävästi ole ymmärtänyt inflaation tulvanomaisuutta ja hänen alitajunnassaan lienee samalla väikkynyt nollapiste.)

Huomioiminen uhkaa työntää syrjään huomaamisen ja huomioon ottamisen. Tilan säästämiseksi viitataan »Virittäjässä» äskettäin julkaistuun kirjoitukseen. Huomioimista paljon iäkkäämpi on verbi *omata*, mutta mistä sen saavuttama tavaton ja kiusallinen suosio johtuu, on käsittämätöntä. Esim.:

»Tärkeätä on, että puhujat omaavat kykyjä» (pro: Puhujien tulee olla kyvykkäitä).
»Joukossa on toisen murteen omaavia henkilöitä» (pro: J. o. toista murretta puhuvia henkilöitä).

»*Koulukoti* helpottaa pitkän *koulumatkan* o m a a v i e n lasten *koulunkäyntiä*». (Tämmöinen tautologinen paperisuomi saa opettajan puolesta käydä täydestäl).

»Viipurin musiikkiopistosta on lähtenyt joukko mestarillisia *ominaisuuksia* ja kykyjä *omaavia* lapsitaiteilijoita.» (Ilman punaisia merkintöjä!)

Tällaisia *omata*-esimerkkejä on tarkastamissani aineissa kymmeniä ja samaa valittaa tohtori Gunnar Sarva. »*Omata*» on kyllä suomea, mutta aiheuttamiensa koltosten vuoksi se on joksikin aikaa pantava nurkkaan häpeämään tai turvasäilöön. Edellä olevat näytelauseet voi tunnustaa virheettömäksi paperisuomeksi, mutta kuka uskaltaisi ne vakavissaan s a n o a tekemättä itseään tervetajuisten toverien keskuudessa naurettavaksi.

Karkeat kielivirheet on yleensä merkitty, ja milloin näin ei ole tehty, se ei varmaankaan ole johtunut Homeroksen tietämättömyydestä vaan torkahduksesta. Näin on laita esim. pohjalaisia vaanivien virheiden, kuten esim.:

- »Puhe on hapuilevaa, mitä *sen* ei saa olla.»
- »Sellaisen pitäisi opettajan olla.»
- »Tämän tulisi opettajaksi aikovan ottaa huomioon.»

Edelleen:

- »Musiikinharrastajilla *ovat* omat seuransa.»
- »Kansanopistot ovat henkisen *eikä* aineellisen elämän palvelijoita.»

Pienempiä, puhekielessä ylen yleisiä rikkeitä, jotka useat opettajat ovat jättäneet merkitsemättä, on kaksinkertainen passiivi, varsinkin kielteinen: »ei *oltu* (pro: ollut) tehty», länsisuomalainen »saavat herätettyä» (pro: herätetyksi), svetisimit »hän ei saa olla sitä» (pro: sellainen), »jättäessään koulun» (pro: lähtiessään koulusta). -ottaa-, -oittaa-verbeissä ilmenee edelleen kirjavuutta: *erottaa* esiintyy aiheetta i:llisenä, *peloittaa* ja *pelottaa* ovat miltei yhtä yleisiä sen mukaan, onko lähtökohdaksi otettu pelätä vai pelko, aivan tasaväkisiltä näyttävät *koroittaa* ja *korottaa* (vrt. korkea ja korko), jälkimmäistä suosittelevat Cannelinin kielioipas ja tietävästi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kielivaliokunta. Lukusanojen taivutuspäätteiden merkitsemisessä on epävakaisuutta. »Hän ihaili Kaarle XII» (pro: XII:ta), »K. XII:n» (pro: XII:n). »Se vaikutti K. XII:en» (pro: een).

Vierasperäisten sanojen kirjoittamisessa on paljon kirjavuutta. Onneksi näitä tällä kertaa esiintyy vähän, lukuunottamatta konfirmaatiota ja inflaatiota. Tilastoa tekemättä sanoisin, että n. 75 %:ssa on vain yksi a ja useimmat opettajat tyytyvät tähän, mikäli kirjoittaja on johdonmukainen. Äsken ilmestynyt prof. M. Airilan luettelo, jonka Suom. Kirj. Seuran kielitoimisto on tarkastanut, on asettunut pitkän a:n kannalle, mutta »Lakikielen sanakirja» ja käytännön miehet näyttävät sitkeästi pitävän kiinni lyhyestä a:sta. Toivottava olisi, että kirjavuudesta tälläkin alalla päästään, mutta toistaiseksi olisi kohtuutonta saattaa ylioppilaskokelaita kärsimään, noudattivatpa he kumpaa kirjoitustapaa tahansa.

Vierasperäisten nimien taivutuksessa on myös horjuvaisuutta. Niin ovat esim. epäkauniit Demostheneksen, Demosteneksestä (pro: Demostheneen, Demostheneesta) hyvin yleisiä ja useasti ilman punaista merkintää. Onneksi esiintyy ranskalaisia nimiä vähän, tuskin muita kuin Versailles, taivutettuna sekä Versaillesin, Versailles'in, Versailles'n että Versaillesista. Asiantuntijain hyväksymää elatiivia »Versailles'sta» ei kukaan ylioppilaskokelas ole uskaltanut kirjoittaa, minkä ymmärrän hyvin. Olen sitä mieltä, että ranskaa taitamattomat opettajatkaan eivät pysty ohjajiksi tässä kiperässä kysymyksessä. Käytännön vakiintumista odotettaessa ovat eräät opettajat kuulemma antaneet sen viisaan ja varovaisen neuvon, että ken luulee hallitsevansa ranskalaisten ja englantilaisten nimien lausumisen, liittäköön suomalaiset taivutuspäätteet lausuttuun muotoon, muut tyytykööt pitämään perustana kirjoitettua ja apunaan side-i:tä, siis joko Bordeaux'hon tai Bordeauxiin. Foneettisen taivutuksen tavoittelusta ja puutteellisesta tuntemuksesta johtuu, että sellaiset mahdollomat kirjoitustavat kuin Crusell'n saavat mennä täydestä. Ja totta on, ettei Crusell'n grafeemina ole yhtään sen eriskummallisempi suomalaisen silmään kuin Versailles'n.

Lopuksi vielä niitä näitä, »sammakoita» sekä »virvatulia ihmisajatuk-
sen tieltä»:

»Vieraiden maiden laivoilla kiellettiin Ruotsiin tuomasta muuta kuin oman maan tuotteita.»

»Pilkaten heitä alettiin kutsua 'yömyssyiksi', itseään he nimittivät 'hatuiksi'.»

»Suomenlahden rannikolla olevat saaret järjestettiin nyt linnoitukseksi, jolle annettiin nimi Ruotsinlinna.»

»Jonkun kuukauden vanhana pappi toimittaa lapsikasteen.»

»Puheen onnistuminen johtuu osaksi ulkomuodosta.» (Kaksimielisyys!)

»Puhujan tulee vaikuttaa järkevältä, mutta silti itsenäiseltä.»

»Koulupäivän tulee olla lyhyt, mutta silti asiallinen.»

»Oppilaita on perehdytettävä talouselämän suurimpiin aakkosiin.»

»Oppilas kärsii tunnonvaivoja lukemattomien läksyjensä vuoksi.» (Kaksimielisyys!)

»Oppilaat näkevät opettajan ankarana tuomarina, jolle he eivät mitenkään uskalla osoittaa tietämättömyyttään.» (Ankaran opettajan moittiminen kääntyy tässä oikeas-
taan kiitokseksi!)

»Ehkä tällaista opetusta monet 'siveyden pilarit' pitävät sopimattomana ja ovat haistavinaan siinä sellaista, mitä kehityksessä olevat nuoret eivät ymmärrä.»

Ylioppilaskirjoitusten tarkastus suoritetaan lautakunnassa suurin, useasti rasittavin urakoin yleisön osastojen »huolestuneiden» ja »harmistuneiden» kärsimättöminä odottaessa ja kiirehtiessä ratkaisua. Kun suurin tie ylioppilastutkintolautakuntaan on osoittaa kirje Helsinkiin, niin tuntuu tarpeettomalta käyttää yleisön osaston kiertotietä. En muista lautakunnan milloinkaan »värähdyttäneen evääkään» mainituntapaisten nimet-
tömien tiedustelujen ja painostusyritysten johdosta. Aineiden tarkastus esim. on jaettu vain kolmelle, jotta mahdollisimman yhdenmukainen tulos saavutettaisiin. Kun he vielä lukevat toinen toisensa »rajatapaukset», on olemassa varsin varmat takeet siitä, että saavutetaan, jollei ehdotonta, niin, mikäli se erehtyville ihmisille on mahdollista, ainakin suhteellinen oikeudennukaisuus: kaikkia kautta Suomen ponnistavia ylioppilaskoke-
laita arvostellaan saman asteikon mukaan. Tarkastajilla on tietysti oma persoonallinen makunsa ja heidän työnsä on olojen pakosta ehkä liiankin kiireistä, mutta se tasoittaa varmasti pahimmat koulujen arvostelujen väliset eroavuudet. Ankaran ja leväperäisen opettajan asteikoissa voi olla keskimäärin kolmenkin arvosanan ero, tilapäishypyistä puhumatta.

Suurena etuna on se, että ylioppilastutkintolautakunnan jäsen joutuu arvostelemaan, ani harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta, täysin tuntemattoman työn tulosta eivätkä kirjoittajan miellyttävät tai epäsympaattiset ominaisuudet, vaikeat kotiolut ja vanhempien paikallinen vaikutus-
valta pääse edes tahattomastikaan tulosten arviointia häiritsemään. Tarkastajan työ voi olla pitkiä taipaleita ilotonta erämaata, mutta yllättäviä

keitaita sattuu, milloin niitä osaa vähiten odottaa. Joskus haluaisi puristaa tuntemattoman kirjoittajan tai opettajan kättä. Yksinäinen lahjakas kynänkäyttäjä voi pulpahtaa esiin mistä ympäristöstä tahansa, mutta kun samasta koulusta tulee kosolti reippaita, fraasittomia ja lähipitään virheettömiä aineita, on ansio etupäässä opettajan.

Lopuksi näytteitä aineesta, joka koulusta on saanut $8\frac{1}{2}$ ja lautakunnalta i:n. Kokonaisena se veisi liian paljon »Virittäjän» kallista tilaa, mutta jo alku- ja loppuneljännes korjaamattomina antanevat varoittavaa havainto-opetusta, miten ei pitäisi kirjoittaa: onttoa mahtipontta, sanapöhöä, ajatuksen kalvetusta ja sekavuutta sekä tautologista paikallaan polkemista, puhumattakaan välimerkkivirheistä.

MIELIRUNONI

Meitä ympäröi kaikkia oma maailmamme, maailma, jota ei aina edes meitä läheisinkään henkilö tajua. Se maailma on täynnä sellaista, mikä meitä kiinnostaa, sellaista johon olemme kiintyneet.

Maailma, jonka sisältö ja väri riippuu harrastuksistamme ja luonteestamme. Kun tunnemme olomme jotenkin yksinäiseksi ja hyljättyksi pakenemme tuohon maailmaan ja saamme sen mitä haluamme, rauhan ja turvallisuudentunteen

Minulle on tuollainen turva ja lohdutus kirjallisuus. Kun elämäni näyttää synkälle, tämä meidän kaikkien yhteinen maailma kovalle ja karulle, silloin menen kirjojeni luo. Tarkastelen niitä, hyväilen käsilläni, lasken kuin saitori aarteitaan.

Otan jonkun niistä käteeni, mutta vaistomaisesti käteni tavoittaa erästä paksua, vihreäniskaista kirjaa. Se kirja kätkee kansiensa suojaan Saima Harmajan runot.

Silloin minulla on vierelläni ystävätär, joka ymmärtää ja auttaa, mutta ei vaadi mitään, tai ehkä hän vaatii enempi kuin muut, täydellistä itsensä ymmärtämistä

Koska hän ymmärtää minua, ymmärrän minä puolestani häntä.

Kääntelen kirjani lehtiä kuin etsien, mutta tiedän mihin etsintäni päättyy. Haluan saada itselleni tukea, siksi käännän esiin lehden, jolla on pieni, vaatimaton, lyhyt runo.

Taottu sydän.

Tuskan ahjossa kerran sulii
mun sydämeni kova ja hiljainen,
sitä liekit söi, sen puhdisti tuli
ja itse kuolema takoi sen.

Niin, elämä aseellas raskaimmalla
lyö, iske, enää en murtua voi.
Mun sydämeni helisee moukarin alla,
kuta kovemmin sä lyöt, sitä syvemmin se soi.

Vieraasta kait tuntuu oudolle, että minä kaikkien maailmankirjallisuuden helmien joukosta olen kiintynyt tuohon pieneen runoon. Minulle nuorelle ihmiselle sopisi kait paremmin mielirunoksi, joku elämän riemua ja onne, maailman ihanuutta ja valkeutta laulava runo. Ja kuitenkin minä olen valinnut mielirunokseni tuollaisen miltei synkän, apean, mutta silti kaikkea uhmaavan runon.

Ehkä tämä kaikki on liian paljon sanottu yhdestä runosta, pienestä ja monesta niin kovin vaatimattoman tuntuista. Tiedän kyllä, että en voisi sanoa kenestään elävästä ihmisestä noin paljon, en voisi, sillä minusta ihminen ei ole sen arvoinen.

Tiedän, että tuon runon on luonut ihminen, ne kaikki ovat syntyneet ihmismielissä, heidän tunnelmistaan. Mutta tunnen, että se, joka pystyy luomaan sellaista, joka nostaa toisen ahdingosta, luo surullisen mielen onnelliseksi, hänen täytyy luo-

mishetkellään olla enempi kuin ihminen, olkoon hän muuten aivan samanlainen kuin me muut maanasujaimet.

Tuona hetkenä hän ei voi olla meidän tasollamme, vaan tuolla korkealla, jossa meidän ahdas maailmamme loppuu ja alkaa uusi avara ja täydellinen maailma.

Siksi rohkenin kirjoittaa runostani kaiken tuon.

Onhan se auttanut minua, seisonut rinnallani, kun muuri on noussut tielleni, uhmannut kerallani: »Lyö, iske, enää en murtua voi»

Unohtan ystäväni ja he unohtavat minut, uudet ystäväni korvaavat vanhat, uudet ystävät korvaavat minut, mutta runojani, joihin kerran olen kiintynyt en unohtaa ja niitä ei korvaa uudet, runoystävieni luku voi vain kasvaa. Ja minä tiedän, että eivät ne hylkää ja unohtaa minua.

Aina tuskan tullen toistan mielessäni:

Niin elämä aseellas raskaimmalla
 Lyö, iske, enää en murtua voi.
 Mun sydämmeni helisee moukarin alla,
 kuta kovemmin sä lyöt, sen syvemmin se soi.

Edellä lainattuihin otteisiin opettaja on tehnyt kymmenen välimerkkejä koskevaa ja kolme muuta vähäistä oikaisua, mutta jättänyt pahimmat virheet: tautologian ja -fonian, teennäisen paisuttelun, epäselvyydet ja vialliset lauseet (huom! toisen kappaleen alku) aivan koskematta. Korrelaatin toistamisesta (ensimmäisen kappaleen *maailma, sellaista*) voisi huomauttaa, että nuori kynänkäyttäjä saa turvautua siihen vain aniharvoin ja äärimmäisessä hätässä; se kuuluu vanhojen setien retoriikan nukkavieruihin varusteisiin.

Toisena esimerkkinä olkoon aine, joka koulusta on saanut 5— (5— on useimpien opettajien antamana tulkittava: »Tämä on oikeastaan 4, mutta en henno tuomita lopullisesti, tehkää, mitä haluatte») ja ylioppilastutkintolautakunnalta 1:n. Että tyylillisesti ansiokas ja kieliasultaan miltei moitteeton aine on saanut näin ankaran kohtalon, johtunee siitä, että opettaja on halunnut käsiteltäväksi mielirunon, ei mielirunoja.

MIELIRUNONI.

Lyriikka on mielestäni kirjallisuuden jaloin ja kaunein ilmenemismuoto; onkin sanottu, että runous on ikäänkuin jähmettynyttä musiikkia. Ne runot, jotka olen onnistunut maailmankirjallisuudesta löytämään, ovat toinen toistaan kauniimpia. Siksi onkin vaikeaa sanoa mitä niistä pidän mielirunoinani.

Jos mielirunoani olisi kysytty viisi vuotta sitten, minun ei olisi tarvinnut miettiä. Joku V. A. Koskenniemen runoista olisi heti tullut mieleeni, ehkä »Elegia yksinäisyydelle», ehkä »Runoilijan hauta». Koskenniemen ihailuni oli rajatonta. Tuntui mielestäni uskomattomalta, kun kuulin jonkun olevan eri mieltä ja pitävän jonkun toisen runoja yhtä hyvinä tai parempina. Mutta vähitellen minun oli taivuttava. Oli todellakin olemassa muitakin ehkä yhtä hyviä kuin Koskenniemi, myönsin, kun eräs Saima Harmajan runo oli minulle ylivoimainen. Se sopi erinomaisen hyvin silloiseen ikäkauteeni, siihen varhaisuoruuden mielenkiintoiseen aikaan, jolloin tuhansien muiden kaltaisten lailla podin »maailmantuskaa» silloin, kun tuskin vielä tiesin, mitä tuska on. — »Oi, rakas kuolema, lastasi muistatko viimein» oli oleva ikuisesti mielirunoni, päätin.

On kuin alkaisi uuden jakson elämässään, kun pääsee kuudennelle ja on ylpeä lukioluokkalainen. Kuudennen luokan mukana tuli ranska, uusi, ihmeellinen kieli, ja pian senjälkeen olin saanut uudet mielirunotkin, Alfred de Musset'n »Yöt». Joku saattaisi kysyä: »Voiko suomalainen koulutytty ymmärtää ranskalaista elämän- ja

maailmankatsomusta?» Ehkä ei, mutta ainakin hän ihailee gallialaista älyä ja sanonnan sattuvuutta. Aivan samoin kuin Palmgren sanoo »Huhtikuu» sävellyksestään voisin minäkin sanoa mielirunostani: »Se kuvaa ihmisen mielialoja, mitä syvintä epätoivoa ja tuskaa, pettymyksiä ja surua, mutta pohjasävyinä siinä on kuitenkin valoisa elämänmyönteisyys». Alfred de Musset esittää tuon runon kuin mestarimaalauksen. »Taas saavuit yöhön yksin valvomaani, yö synkkä, surullinen, peitti maan; löi tuuli siivillään mun ikkunaani . . .» Lukija unohtaa ympäristönsä, itsensä, ja viehättyy kuuntelemaan suurta runoilijaa. Musset'n nerokkuus ilmenee mielestäni mm. siinä, ettei hän ilmaise lukijalle heti runonsa otsakkeessa tuota tuntematonta, jota hän kuvailee. Runossa toistuu usein: »Tuli viereeni istumaan mies onneton mustissaan, hän muistutti mua kuin veli». Lukijan mielenkiinto on herännyt, hänen mielikuvituksensa on työssään ja hän luulee keksineensä ketä runoilija tarkoittaa kertoessaan veljestään, joka kumartuu saman lampun ääreen kuin hänkin; varjo! Vasta runon lopussa tuntematon ilmaisee kuka hän on: »Sa osuit nimeen oikeaan mua kutsuen veljeksi. Ma seuraan tietäsi vaihtelevaa, mutt' kättäsi en voi koskettaa, jään istumaan haudallesi. Olen ystäväs' — yksinäisyys». Runosta lohduttautuu jokainen joka tuntee itsensä yksinäiseksi; Alfred de Mussetkin, »Pariisin Alcibiades», jonka pelkässä nimessä jo on tuntevinaan Pariisin tuoksua, kertoo koruttomasti yksinäisyydestä.

Luulen, että tuo Musset'n runo on yhä vieläkin mielirunoni. Aivan hiljattain olen tosin tehnyt löydön. Kalevala on maailmankirjallisuuden helmi. Jokainen runo on taiteellisuudessaan ja omalaatuisessa, hienossa tyylitajussaan verraton. Ei ymmärtänyt oma minäni viidennellä luokalla millaisen aarteen oli saanut käteensä. Miksi hän hakikaan muita runoja, kun koulussa luettiin parhaimpia! Kalevalassa suorastaan herkutellaan suomenkielen kauneudella ja alkusoinnuilla. »Työ tekijäänsä kiittää»; nuo vanhat runot kiittävät kansamme älyn vitaliteettia.

Mielestäni erästä tuttua lausetta voitaisiin hiukan muuttaa. »Sano minulle, mikä on mielirunosi, niin minä sanon Sinulle, millainen olet!» — Sellainen kuin on mielirunoni ollut eri aikoina elämässäni, sellainen on mieleni ja harrastuksenikin ollut. Täyttymyksen kauneudenkaipuulleni ja lohdutuksen suruihini olen saanut mielirunoistani.

Tarvinnee tuskin lisätä, että »Mielirunosta» on sepitetty useita paljon parempia aineita. Tämä on näytteenä vain arvostelujen erilaisuudesta.

Aarne Anttila.